

Brieven uit het Peelland

Inhoudsopgave

Brieven uit het Peelland.....	1
13 februari 1894 BRIEVEN UIT PEELLAND I.	1
7 maart 1894 BRIEVEN UIT PEELLAND. II.....	1
15 maart 1894 BRIEVEN UIT PEELLAND. III.	2
27 augustus 1894 BRIEVEN UIT PEELLAND. IV.	4

13 februari 1894 **BRIEVEN UIT PEELLAND I.**

5 Ik veronderstel, dat iedere lezer zooveel aardrijkskundige kennis bezit, dat hij weet over welk gedeelte van den aardbol mijn correspondentie zich uitstrekt. Het is al een zeer "oude" plek grond, waarvan al ik weet wel niet in welke eeuw reeds gesproken wordt. Ja, als ik me niet vergis, dan zou Peelland het grijze Menapië zijn. Heerlijk idee, in zoo'n landstreek te wonen! Dat Peelland zijn naam aan de Peel

10 ontleend heeft, is zoo klaar als de dag; 't behoeft niet vermeld te worden. De naamsafleiding Peelland biedt zelfs voor een leek in 't vak niet de minste moeilijkheid aan, een schooljongen kan ze maken. Minder gemakkelijk echter is de afleiding van het woord Peel zelf. Ze wordt niet naast de deur gezocht. Denk eens aan, er zijn geleerden geweest, die gedacht hebben aan 't grieksche woord Pélos, dat

15 slijk, of aan 't latijnsche Palus, dat moeras beteekent. Ook zijn er, die verband willen brengen tusschen ons "Peel" on 't Hoogduitsche Pfuhl, waaraan wij o. a. ons woord "poel" ontleenen. Bij al die afleidingen is het niet gebleven, 't Zou waarachtig ook jammer zijn. Goeroe, in zijn Kerk en Wereldhistoriën, vertelt, dat Peelland en Peellanders afleidingen zijn van 't Latijnsche Petulanus, d. w. z.

20 dartzel, en hij komt met de onnoozele opmerking voor den dag, dat de oudste bewoners van Peelland zeer dartzel en brooddronken leefden en hun hals niet gaarne wilden buigen onder 't juk van vreemde overheerschers (nu, dat zal wel geen enkel volk graag doen). Maar er is nog een latijnsch woord pedum, (herdersstaf), en daar moet Peelland voorzeker vandaan komen, want men schreef oudtijds Pedelland, en Peelboeren moeten

25 een ras geweest zijn, dat steeds met stokken, knuppels en knotsen gewapend uitging, om zich te verweren.... Na al deze geleerde opmerkingen zal de lezer gewis weten waarvan de naam van 't uitgestrekte moeras, dat zich als een woestijn tusschen Noord-Brabant en Limburg uitstrekt, afkomstig af.

30 Doch met oudheidkundige gissingen en beschrijvingen zal ik u niet langer vervelen, 't Is wèl geweest. Het is mijn plan u nu en dan onder het op schrift "Brieven uit Peelland" het een en ander nopens den tegenwoordigen toestand van Noord-Brabant oostelijk gedeelte mede te deelen: over den landbouw, over de veeteelt, over de kermessen, over zeden en gewoonten over schoolwezen, beschaving, industrie

35 godsdienstig leven, merkwaardige bouwen, zeldzaamheden, natuurschoon wegen en vaarten, verbeteringen of onderscheiden gebied, - nu ja, da zullen we wel zien. 't Zullen schetsen zijn uit een door-en-door katholiek gedeelte van 't katholieke Noord-Brabant.

7 maart 1894 **BRIEVEN UIT PEELLAND. II.**

40 Hebt gij dominé Hanewinkel gekend? Ik niet, lezer, zijneerw. had al lang het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, toen ik geboren werd; een grondige reden voorwaar om geen persoonlijke kennismaking met hem te kunnen aangaan. Of ik zijneerw. persoonlijk had willen kennen? In het begin dezer eeuw was hij een vrij gevierd man, en de adjectieven geleerd, wakker, schrander enz. enz. zijn hem tijdens zijn leven

45 kwistig naar het hoofd geworpen. Pater Allard noemt hem erg grimmig, bitter en onverdraagzaam, terwijl maar, zult ge mogelijk vragen, wat interesseert ons ds Hanewinkel, die voor het meerendeel der lezers een onbekende grootheid is en daarbij geen rol meer speelt op het hedendaagsche wereldtooneel? Dominé Hanewinkel, lezer, heeft indertijd een paar heel dwaze, maar voor een geschiedvorscher thans

50 merkwaardige boeken geschreven. Ge kent ze mogelijk niet, want ze worden al zeldzamer en zeldzamer (wat nu juist zoo heel erg niet is). Een ervan is getiteld: *Reize door de Majorij van 's-Hertogenbosch*; 't is een echt monumentje van gereformeerde "verdraagzaamheid". Het scheldt op de meierijsche Katholieken uit het laatst der

55 vorige eeuw van 't begin tot het einde, van de eerste bladzijde tot de laatste, en een heele woordenlijst van scheldnamen, die hij den armen Meierijenaars naar 't hoofd werpt, zou er uit het boek zijn samen te lezen. Hij noemt zijn katholieke gewestgenooten beurtelings in vollen ernst, want hij bewijst ook op zijn manier: afgodendienaars, bijgeloovigen, boeren, domkoppen, baldadigen, lichtgeloovigen, haatpredikers, vervolgzuchtigen, enz. enz.

60 Ik heb van Hanewinkel gesproken, omdat de stof, die hij behandeld heeft, hier en daar
wel aan de mijne raakt: de predikant van Vierlingsbeek schreef brieven uit de
Meierij, mijn plan is het, af en toe brieven uit Peelland te leveren, *mais le*

65 *pasteur Hanewinkel ne sera pas mon maitre pour le style épistolaire.*
In zijn hooggeroemd *Gedenkschrift van Nederlands Herstelling* schrijft v. d. Palm: "In
Amsterdam leeft alles van den handel" ... en - in Peelland leeft alles van den
landbouw. De landbouw is er het voornaamste middel van bestaan, en daarom zullen de
landbouw en zijn heer ook de stof wezen, waarvoor ik in de eerste plaats eenige
aandacht vraag.

70 Om met goed fatsoen over de boeren uit Peelland te kunnen schrijven, is meer noodig
dan een oppervlakkige kennismaking met de luitjes; betrekkelijk den boerenstand heeft
ds Hanewinkel het niet verder gebracht, vandaar ook die onnauwkeurige schetsen,
waardoor zijn brievenboek zich kenmerkt. Van bijzondere eigenschappen heeft hij
algemeene gemaakt, en de misdaden van een enkelen persoon heeft hij een heel volk
aangewreven. Dat is niet christelijk; zoo iets pleit niet voor den schrijver. Kan ik
75 u plezier doen met een paar schotjes uit het gekke boek? Welnu:

"De Meierijenaar redeneert noch onderzoekt, waarom dan ook de meesten onder hen,
vooral op die plaatsen, welke niet aan de passage liggen of weinig gemeenschap met de
steden hebben, niet anders dan werktuigelijke en als bij instinct handelende wezens
zijn; menschen, die schier niets van de menschelijkheid bezitten dan de uiterlijke
80 gedaante. Ik heb onder de boeren in de Meierij schepsels gevonden, die zóó
verschrikkelijk dom en onwetend waren, dat ik er over verbaasd stond, zoodanig, dat
zij mij de eenvoudigste vragen, die men elders aan kinderen, die pas beginnen te
spreken, voorhoudt, niet beantwoorden kunnen". Dat klinkt niet erg malsch! "Uit
noodzakelijkheid, of iets meer dan ongevoeligheid, of omdat het zoo het gebruik is,
85 getrouwd zijnde en kinderen verwekkende, brengt hij die (de lessen van het domste
bijgeloof uitgezonderd) eveneens op als zijne kuikens en kalveren, en het voornaamste
oogmerk is er zoo spoedig mogelijk voordeel van te trekken."

"Van den landbouw of andere zijner bezigheden moet een meierijsche boer iets meer
weten, zou men denken; doch men bedriegt zich. Tusschen den os, die in de Meierij den
90 ploeg trekt, en den boer, die erachter gaat, is wat hun kundigheden in den landbouw
betreft slechts zeer weinig onderscheid. Gewoonte en dwang door behoefte zijn de
eenige drijfveeren, die hem werkzaam doen zijn. Vraagt slechts zoo een loomen,
ongevoeligen ossendrijver, waarom hij zijn land zoo en niet op een andere wijze
behandelt, waarom hij het met deze en niet met een andere soort van bemesting tracht
95 vruchtbaar te maken, en hij zal u in zijne lompe en bijna onverstaanbare taal
trachten te beduiden, dat hij het oude gebruik volgt en er voor het overige niet van
weet of wil weten."

Al voeg ik in dezen trant aan de karakterschets van den meierijschen boer niets meer
bij, dan kan het er voor vandaag mee door.

100 Onze landstreek heeft voorzeker haar gebreken, maar welk gewest heeft die niet? Een
boer is in Peelland niet slechter dan elders, maar zijn naastenliefde, eenvoud en
hulpvaardigheid doen hem eer aan. Het eerlijkheidsgevoel, dat beken ik, is niet
steeds even sterk in hem ontwikkeld. Op dat punt houdt hij er bepaald nu en dan
aparte ideeën op na. Doch of dit nu alleen bij den Peelboer is op te merken? 't Wordt
105 door sommigen den ganschen boerenstand verweten, met den dichter Poot, den
beminnelijken zanger van het Akkerleven, inclus. Evenwel, de Hemel gave, dat het
slechts den boeren aan volkomene eerlijkheidsbegrippen ontbrak! "Ieder is een dief in
zijn nering," zegt het spreekwoord en dat vindt zijn getuigen onder alle klassen der
samenleving.

110 Ik weet anders wel: een spar uit een gemeentebosch te halen, als men die juist noodig
heeft, op de gemeentewegen, als de veldwachter uit 't gezicht is, zoden te steken,
met den rug naaide schapen gaan staan, als ze op eens andermans goed grazen, een
breede scheidsvoor ploegen, een vijf en-twintigtal of meer turven van zijns buurmans
klotmijt nemen, als de kar nog niet vol is, - ik weet wel: dat zijn van die zonden,
115 waarin menige boer precies zoo'n zwaar been niet vindt.

Doch genoeg voor heden, een volgende maal over een nieuw verschijnsel op
landbouwkundig gebied, althans in onze streken, en dan over wat anders.

15 maart 1894 BRIEVEN UIT PEELLAND. III.

120 Sprak ik u in mijn vorig schrijven over een nieuw verschijnsel in het
landbouwersbedrijf, - altijd met betrekking tot onze landstreek, - ik bedoelde
daarmede de oprichting van coöperatieve boterfabrieken, welke als paddestoelen in den
herfst uit den grond verrijzen. Deze fabrieken zijn werkelijk een schrede voorwaarts;
de oude sleur heeft er een "leelijken klap" door gekregen. De boeren in deze streken

125 hebben over het algemeen een afkeer van alles wat nieuw is, en landbouw en veeteelt
 hebben in de Peel sedert een paar eeuwen betrekkelijk zeer weinig vorderingen
 gemaakt.

In het aangrenzend Limburg was men reeds op verscheiden plaatsen tot het oprichten
 van coöperatieve boter fabrieken overgegaan, en de deelnemers waren over 't algemeen
 130 zeer tevreden. Liesel, een plaatsje nauwelijks op de landkaart te vinden, zou het
 eerste dorp in deze streken wezen, dat zijn voordeel deed met hetgeen Limburg op het
 gebied van boterbereiding en samenwerking ons vóór was. De coöperatieve boterfabriek
 te Liesel, gemeente Deurne, is wel de beste in haar soort uit gansch Peelland;
 volgaarne sta ik haar een plaatsje in mijn brieven af.

135 Een landbouwer uit het dorp (de heer J. Berkoens), beter op de hoogte van zijn tijd
 dan zooveel anderen, vormde 't plan om die inrichting tot stand te brengen, en
 spaarde daarvoor kosten noch moeite. Door de eensgezindheid der dorpelingen (meest
 allen boeren) en door den invloed, dien hij wegens zijn meerdere ontwikkeling op de
 140 andere landbouwers oefent, kwam spoedig een vereeniging van drie en-zeventig leden
 tot stand, waarvan de heer Berkoens met eenparige stemmen tot president gekozen werd.
 Meermalen had hij geheel belangloos in 't algemeen welzijn gewerkt, ook thans stond
 hij den grond benoodigd voor den bouw der fabriek gratis af. Een net, welingelicht
 gebouw werd opgetrokken, en daarin werden de gunstig bekendstaande machinerieën van
 145 Melotte, uit Remicourt (Luik), geplaatst. Een viertal wakkere werklui werden gekozen
 en de fabriek geopend. Wat stonden de eenvoudige lieselsche landlieden met verbaasde
 blikken naar dat wonderding, de centrifuge, te kijken, en hoe onbegrijpelijk was voor
 hen de werking van den controleur! Een enkele zal 't zelfs gespeten hebben, dat dit
 "ding" zoo juist de bestanddeelen der melk aanwijst, want in de winkels zijn wel eens
 150 boterkluiten gebracht, die van binnen... hm! hm!... Iedere boer (die deelnemer is)
 weet op welk uur hij zijn melk, welke aan bepaalde eischen moet voldoen (zuiver,
 versch, enz.) aan de fabriek moet brengen. De ontroomde melk neemt hij weer mee naar
 huis.

Bij inschrijving is de boter van een halfjaar verkocht aan den heer De Wert, te Best
 bij Eindhoven. In het laatste kwartaal van '93 ontving de vereeniging 55 cent per
 155 half kilo, in dit loopend kwartaal 66 cent. Om de veertien dagen geschiedt de
 uitbetaling, en iedere landbouwer stort dan 50 ct., tot delging van de schuld, die
 men bij den bouw der fabriek heeft moeten aangaan. Verder is bepaald, dat ingeval de
 vereeniging ophoudt te bestaan, de fabriek en de machines aan den president komen,
 tegen betaling der waarde. Zoo zeker moesten onze landbouwers van hun onderneming
 160 zijn.

Toch was er in 't begin nog een enkel lieselsch boertje, dat de zaak niet goed
 vertrouwde. De luitjes moesten, alvorens toe te treden, met eigen oogen zich kunnen
 vergewissen. De meeste dezer ongeloovige en weinig energieke heeren zijn met
 165 nieuwjaar ll. toegetreden, na hun ongeloovigheid duur betaald te hebben. Schade en
 schande zijn nog altijd flinke leermeesteressen, ze maken iemand wijs. Thans telt de
 vereeniging drie en-tachtig leden.

Alles gaat naar wensch, dank het uitstekend bestuur! Allen zijn tevreden en de
 kwaliteit der boter wordt geroemd.

Verscheiden landbouwers uit Friesland en Groningen, die bij de boterbereiding een
 170 andere methode in toepassing brengen, kwamen hier een kijkje nemen. En de minder
 prettige indruk, dien zij van het nederige dorpje ontvingen, werd grootendeels
 uitgewischt, toen zij zagen dat ook de bewoners dier in hun oog onaanzienlijke
 boerenhuisjes uitstekende boter wisten te bereiden.

Het voorbeeld, door de landbouwers te Liesel gegeven, vond spoedig navolging in de
 175 omliggende plaatsen; de coöperatieve boterfabrieken verreezen daar, zooals ik zeide,
 als paddestoelen uit den grond. Niet allen echter mogen zich in grooten bloei
 verheugen, zelfs zijn sommige vereenigingen weer ontbonden.

Voor dergelijke inrichtingen wordt op veel plaatsen de gewenschte en vereischte
 samenwerking en eendracht onder de boeren gemist, terwijl nu en dan de vereenigingen
 180 door onzinnige maatregelen haar ontbinding zelve bewerkten.

Thans nog een enkel woordje over de vroegere boterbereiding en den veestapel aan de
 boorden der Peel.

Vóór de oprichting der fabrieken was 't bereiden der boter het werk van "moeder de
 185 vrouw". Uit het groote verschil in kwaliteit onzer huismoeders ontstond het groote
 verschil in kwaliteit der boter. Al zouden op de meeste boerderijtjes de noodige
 middelen voor goede boterbereiding niet ontbroken hebben, in veel huizen miste men
 die zindelijkheid, welke voor de boterbereiding een eerst vereischte is. Op de "mijn"
 werd dan ook voor de meeste boter niet meer betaald dan ±40 cent per half kilo, en
 190 waarlijk, veel kluiten zagen er niet zeer aantrekkelijk uit. Slechts weinig boeren
 leverden tamelijk goede boter.

Hoe gelukkig gevoelen zich thans onze huismoeders! Ze zijn van 't lastige "karnen" ontslagen, en de kwade hand, of iets anders, die vroeger 't vee of de kam wel eens raakte, waardoor 't bereiden der boter onmogelijk werd, vermag nu niets; een heerlijk terrein is de macht der tooverkollen ontnomen.

195 Doordat onze landbouwers hun boter beter betaald krijgen dan vroeger, leggen zij zich thans ook meer toe op de verbetering van den veestapel. Die verbetering is reeds merkbaar, men wil jong vee hebben, en 't vee wordt nu beter verzorgd en gevoed. Overigens hebben de hollandsche koeien waarlijk wel reden haar natuurgenoeten in Peelland te benijden. Meermalen is het gebeurd, dat een koe in onze streek in den
200 gezegenden ouderdom van ±30 jaar overleed of... ter slachtbank werd geleid. (De lui zijn wat gebit betreft door moeder natuur niet misdeeld.) Het gebrek aan weiland is de hoofdoorzaak van ons slecht vee. In veel streken kan in dat gebrek niet voorzien worden. Hier is het slechts een quaestie van kapitaal. Geschikte gronden om er weiland van te maken, zijn er in de Peeldorpen veel aanwezig,
205 en Maaswater, — wel dat is er in de onmiddellijke nabijheid. De volgende maal over iets anders.

27 augustus 1894 **BRIEVEN UIT PEELLAND. IV.**

210 Wat is het in den laatsten tijd veranderd nabij de halte Helenaveen, op de grenzen van Noord-Brabant en Limburg! Een geheel nieuw dorp is verrezen op de plek, waar vroeger weinig meer te zien was dan een uitgestrekte vlakte, met heide begroeid en door geen boom zelfs verlevendigd! Van woningen was er nauwelijks een spoor te ontdekken. Bij de oude halte — thans een baanwachterswoning—bevond zich een armoedige keet, waar jenever en bier verkocht werden en de reiziger kon wachten op den trein,
215 die er enkele malen daags stopte.

Toch was het somwijlen vrij levendig op de hoogte van het kleine station. Er is een tijd geweest, dat in de Peel veel boekweit werd verbouwd. Dit gaf aan verscheiden lieden werk en was voor de meeste ondernemers zeer winstgevend. Zoodra
220 het voorjaar in het land was, werd de bovenste veenlaag omgehaald, en wanneer de kluiten dooiden wind en de zon waren gedroogd, stak men ze in brand. Honderden hectaren lagen somwijlen in de limburg-noordbrabantsche Peel te branden en te smeulen, tot groot ongemak van een gansche landstreek. Dewijl men het veenbranden liefst ondernam bij een drogen Oostenwind, zat dikwijls de halve Meierij (en vooral de Peeldorpen) in een dichten rook gehuld, die zelfs tot in de huizen doordrong. Was
225 het veen uitgebrand, dan werd in de overgebleven asch boekweit gezaaid, die bij gunstige jaren heel wat opleverde.

Maar de bloeitijd der boekweitteelt in de Peel schijnt voorbij te zijn, en zooals wij zien zullen, heeft de bovenste veenlaag te veel waarde gekregen, om ze tot asch te verbranden.

230 Wij gaan een kijkje nemen te Griendtsveen, onder de gemeente Horst. Waaraan dit nieuwe dorpje ontslaan en opkomst te danken heeft? Op deze vraag is een zeer kort antwoord te geven: aan de turfstrooisel-nijverheid. Misschien heeft dit antwoord eenige toelichting noodig.

235 Zooals de lezer weet, is de Peel zeer rijk aan turf, die in de omliggende plaatsen als brandstof gebruikt en bij scheepsvrachten naar elders vervoerd wordt. Die turf zit echter niet onmiddellijk aan de oppervlakte, maar is door een dikke korst mosveen bedekt, hetgeen tot vóór enkele jaren als een ware plaag werd beschouwd.

De grauwe turf toch had bijna geen waaide, en de laag is op sommige plaatsen zelfs anderhalven meter dik.

240 Nu kwamen vóór een tiental jaren uit Duitschland industrieelen over, die de bewerking van de mosturf ter hand namen. Nabij de halte Helenaveen richtten zij een fabriek op. En zie — een nieuwe nijverheid, die zich in korte jaren sterk uitbreidde, was in het leven geroepen, en honderden gezinnen verschaft zij thans winter en zomer brood.

245 Vroeger was het alleen 's zomers in de veenderijen levendig; omstreeks half Maart ving het turfgraven aan, en dit duurde tot in het najaar, maar 's winters lagen de werkzaamheden stil. Het veen echter, dat voor turfstrooisel wordt gebruikt, laat zich ook in den winter bewerken. Grauwe turf behoudt haar waarde zelfs al is ze bevroren terwijl ze nog nat was. Met de zwarte is het geheel iets anders.

250 De grauwe turf wordt op de gewone wijze in het veld gedroogd en in de fabrieken verwerkt. Hier wordt zij uiteengerukt en versneden, daarna uitgezeefd en in balen geperst. Deze balen van een halven kubieken meter inhoud wegen pi. m. 150 kilo; zij worden bijeengehouden door een zestal latten en zijn onder en boven door vier ijzerdraden omgeven.

255 Een bezoek aan een turfstrooiselfabriek is wel de moeite waard. De massaas turf, die dagelijks verwerkt worden, zijn ongelooflijk groot, en de snelheid, waarmede het werk

geschiedt, is verbazend.

Na enkele minuten ziet men de turf, die aan de eene zijde in de fabriek komt, haar aan den anderen kant behoorlijk verpakt, gewogen en gemerkt verlaten, om dadelijk aan boord gebracht en de wijde wereld ingezonden te worden.

260 De wereld ingezonden, - 't is niet te veel gezegd, want naar alle oorden van Europa, ja zelfs tot in de Nieuwe Wereld vindt het turfstrooisel zoo per schip als per spoor zijn weg. Vooral in de groote stallen der wereldsteden wordt het als ligging voor de paarden gebruikt.

265 Behalve de vijf flinke fabrieken bij de halte Helenaveen vindt men er een te Helenaveen zelf, benevens nog enkele in de Astensche Peel, nabij sluis No. 13, voorts eenige in Overijsel, Drente en Groningen.

270 Het turfstrooisel biedt in den landbouw veel voordeelen aan. Het is niet alleen een zacht en warm leger voor het vee, maar heeft bovendien nog de eigenschap, dat het veel vocht opneemt. Het is veel goedkooper dan stroo en geeft een meststof, die volgens herhaalde proeven uitstekend is.

De Maatschappij *Griendtsveen* is op het gebied van turfstrooisel-fabricage een der voornaamste in ons werelddeel, en er zijn dagen waarop in haar fabrieken meer dan een half millioen kilo droge turf wordt verwerkt. Daartoe zijn meer dan één millioen turven noodig, want één droge turf weegt ongeveer 4 hectogram.

275 *Griendtsveen* is een bezoek overwaard. Het getal der vreemdelingen, die er jaarlijks een kijkje komen nemen, is zeer aanzienlijk. Om druk bezocht te worden, is het ook goed gelegen: de gemelde halte Helenaveen ligt er slechts enkele minuten van verwijderd, en de Helenavaart, die met het groote kanaal van Maastricht naar Den

280 Bosch in verbinding staat, doorsnijdt de eigendommen der Maatschappij. Het getal der huizen is er nog vrij gering, evenals dat der gezinnen, die er voor vast hun verblijf hebben. Verscheiden werklieden wonen wel in de nabijgelegen dorpen, maar voor een groot gedeelte komen zij uit de noordelijke provinciën. Wanneer de tijd van

285 turfgraven aanbreekt, vinden zij hier volop werk. Tegen den winter keeren zij naar hun haardsteden terug. Wie dan spaarzaam is geweest, behoeft den winter niet met een bang gemoed af te wachten.

Griendtsveen heeft sinds ettelijke jaren een school en zal zich ook weldra in het bezit van een kapel mogen verheugen.

Sedert een jaar of drie wordt er 's Zondags in het schoollokaal het H. Misoffer opgedragen; in de week komt de predikant van Deurne er katechisatie geven.

290 Zooals ik zeide, is het nieuwe dorpje een bezoek overwaard. Inderdaad, er is veel te zien, dat men elders tevergeefs zoekt.

De spoorweg-viaduct (de zoogenaamde transporteur) is het mooiste wat men op het gebied van turfstrooisel-nijverheid, niet alleen in ons Land, maar in geheel Europa vindt.

295 De fabrieken, welke door zijsporen met de hoofdlijn van den spoorweg Rotterdam - Maastricht verbonden zijn, worden met het terrein, dat erachter is gelegen, gezamenlijk door meer dan 50 gloeilampen verlicht.

De waterspiegel der vaartjes in 't veld ligt 1½ meter hooger dan die der Helenavaart, en deze kanaaltjes worden door middel van een pomp uit laatstgenoemde vaart gevoed.

300 De drijvende fabriek trekt de aandacht van iederen bezoeker. Geen wonder, een fabriek op een schip is ook niet overal te zien.... Maar wanneer ik u al het merkwaardige, dat *Griendtsveen* reeds op 't oogenblik aanbiedt, moest opnoemen, zou ik nog lang niet uitgepraat wezen. Thans echter eindig ik. Een volgende maal over het leven in de

305 venen en wat er verder te berde zal gebracht worden.

Personenregister

Goeroe, in zijn Kerk en Wereldhistoriën.....	1
dominé Hanewinkel.....	1
Pater Allard.....	1
v. d. Palm.....	2
dichter Poot, den beminnelijken zanger van het Akkerleven.....	2
heer J. Berkoens.....	3
De Wert, te Best.....	3
de predikant van Deurne.....	5